

»FIGYELŐ«
 UJSAGSZELVÉNY VÁLLALAT
 Budapest, XIV., Nürnberg-u. 42.
 Telefon: 299-632.

Budapest

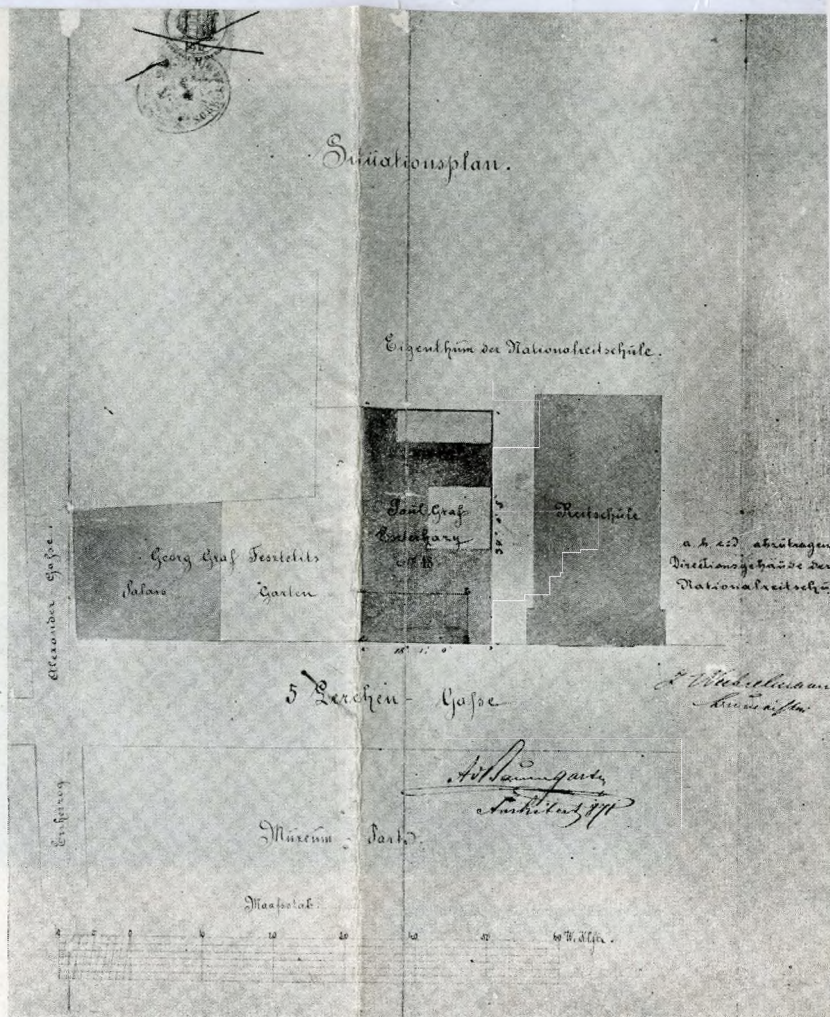
Lap:

Megjelent:

1046 AUG. 15.

LESTYÁN SÁNDOR

AZ ELNÖKI PALOTA



Az Esterházy-palota építkezésének alaprajza

EGYKOR SZÉP NEVE VOLT az utcának: Ötpacsirta-utca! Hogy mért öt és mért nem négy, vagy hat pacsirta, csak az ég tudná megmondani, ami alatt a pacsirták szállnak. Az utca semmiesetre sem tehet róla, nem avatkozott a keresztelőbe, egyszerűen ráragadt a név a kocsmáról, melynek egyik szegletében hajlékot adott. Ezt a kocsmát a gazdája öt pacsirtáról nevezte el, poétikusan, sőt krúdysan, mintha megálmodta volna, hogy ő már rég a sírban fog nyugodni és a kocma falai is elporladnak az idővel, amikor akad egy pesti beszélyíró, aki különös kedvét leli az ilyesfajta elnevezésekben, s ércnél maradandóbb emléket állít a város ama romantikus korának, melyben a kocsmárosok öt pacsirtát mázoltattak cégérükre. Az öt pacsirtához címzett vendéglő mindenestre hangadó volt a maga birodalmában. Ez onnan is kiviláglik, hogy átellenből egy vetélytárs nézett vele farkasszemet, annak bejárata fölött ezüstszínűre festett szitát himbált a pajkos szél, (amely az Országúton és a Szénapiacon át tört be a Duna felől) s az utcát mégsem Ezüstszita-utcának hívták.

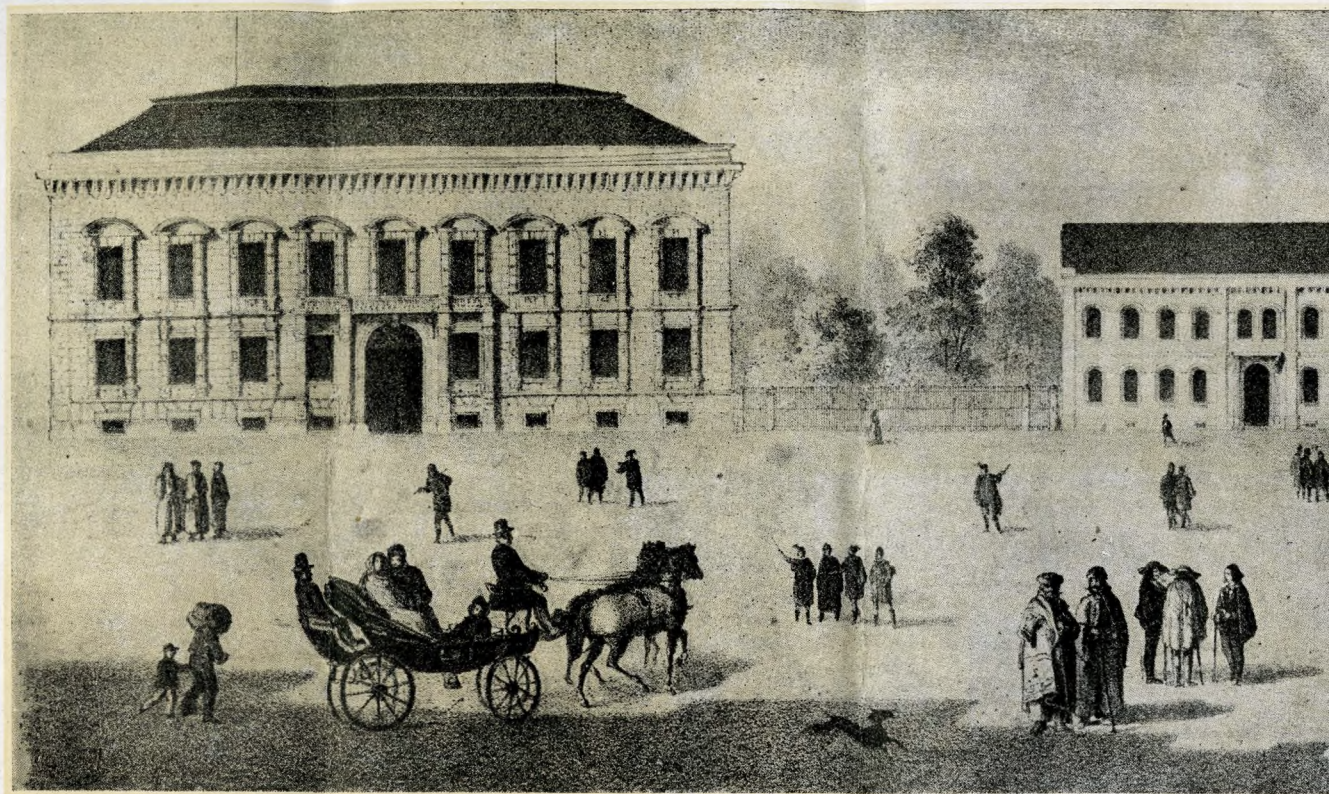
Az, hogy az öt pacsirtáról elnevezett vendéglő hangadó volt az utcában: nem jelenti az utca hangját. Nem pacsirták éneke zengett hajnalban a józsefvárosi tájon, hanem duhaj larma, borgőzzel hajtott torkok ordítószása; részeg verekedők, hamisan kockázók, szakavatott késelők, kifosztott vidéki szeke-resek, mámorban tántorgó piaci árusok, rezesorru sváb fúvós-zenészek szájalása; földretiportak segélykiáltása, véresfejúek jajveszékélése, megbicskázottak halálhörgése olvadt össze egy olyan szimfóniában, amit a lebuja éjszakai élete komponált,

s ami megcsúfolta az Ötpacsirta trillázva szárnyaló hangzását.

Rossz híre volt a kocsmának, az utcának, a környéknek. Szennyes és piszkos volt a kocma, az utca és a környék. Az is maradt mindaddig, míg az Országúton fel nem épült a Nemzeti Múzeum, (pokoli ellentét a milieubem!) sőt még azután is évtizedekig. Régesrégén helyén állott Pollack Mihály remekműve, környékén már megszületett a pesti Faubourg, a grófok palotáival, de a mult dacolt a hivalkodó, felfelé törtető léttel s a Két pisztoly — a Józsefváros legrosszabbhírű lebuja — még mindig nem akart eltűnni a gyűjteménytár mellől. Hiába köptek ki előtte a feketestrimflis, selymbugyogós lakájok, meg a libériás inasok, hiába fintorgatták feléje fitos orrukat a nagyúri dámák cifrázkodó frájai, — akik tudvalevőleg kényesebbek gazdáiknál — a Két pisztoly földszintes, görbe épülete csúfondárosan vihogott rájuk, mint aki nem fél a Halál kaszájától.

Egy szép napon azután megjelentek a tót csákányosok és mégis lerombolták; a városi betyárok, patkányok és férgek tanyáját a Múzeum palástja mellől.

Ennek a palástnak a háta volt a leghímesebb, legékesebb, leghermelinesebb: az az épületsor, amit Ybl Miklós álmodott Pollack Mihály oszlopos empirecsarnoka mögé, egyik végében — a Sándor-utcánál — gróf Festetics György, másik végében gróf Károlyi Lajos palotájával, középen pedig a Lovardával s a hozzája tartozó »testgyakorló és tornár-iskola« épületével. (Ami később a Lovarda igazgatósági épülete lett.)



A Nemzeti Múzeum mögötti épületek
(Tervezte és rajzolta Ybl Miklós)

Здания за Национальным Музеем
(Проект и рисунок Ибль Миклоша)

Ha a Közmunkatanács — a pesti utcák és terek keresztapja — akkoriban nemesen, művészien és hozzáértéssel gondolkodik, a Múzeum mögötti utcát Ybl Miklósról kellett volna elneveznie, a párisiak példájára, akik Georges Eugène Haussmann báróról, III. Napoleon építőművészéről és szenátoráról egy egész Boulevard-t neveztek el. Ám az utca, amit Ybl Miklós épített, továbbra is Ötpacsirta-utca maradt, míg nem felépült benne Esterházy Pál gróf palotája, akkor aztán Esterházy-utca lett.

A két elnevezés között hatvannyolc év pergett le a naptár fáján Pest történetében és a karcsú múzeumkerti csemeték, amiket Pollack Mihály kertésze ültetett, tekintélyes fákká terebélyesedtek, úgy, hogy a Kisfaludy Társaság lombjaik alá vitette Kisfaludy Károlynak a múzeum egyik raktárhelyiségében felejtett fehér márványszobrát, ami nemcsak a dalnok, de Ferenczy István, »az első magyar szobrászművész« (ahogy ő magát nevezte) emléke is.

Ha a karcsú, görögös nőalak, amint babér ágat nyújt fel a márványszlop csúcsán merengő Kisfaludynak, egy kicsit kikandikál az oszlop mögé, a fák lombjai között: éppen az Esterházy-palotára esik tekintete.

*

AZ ESTERHÁZY-PALOTA az elnök palotája.

Még állványok kendőzik homlokzatát, mintha egy gigászi pók font volna hálót köréje, egy gigászi pók, mely nem hajszálfinom selyemfonalat ereget, hanem fenyőfaoszlopokból és tölgyfapallókból épít gerendavárat. Ez a vár a munka trójai falova. Erről ostromolja a kézműves-sereg az épületet; az oszlopok és a pallók sűrűjében kőművesek, ácsok, asztalosok, üvegesek, bádogosok, lakatosok és mázolóok hada viaskodik a győzelemért. Még néhány hét, talán egy-két nap csupán, s az Esterházy-palota nem lesz többé az

utca nevezetessége, elveszti varázsát a környéken, (mint egykor az Öt pacsirtához címzett vendéglő is elveszítette) és átalakított formájában átadja ezt a szerepét a várostörténetben, a pesti házak történetében, az Elnök Palotájának.

(Az épületeknek is van gyökere, családfája; talaja, amiből kinőnek és kutyabőre, ami levéltárakból, könyvtárakból, irattárakból kerül elő.)

*

PEST VÁROS TANÁCSA 1871 március 9-én tartott ülésén tárgyalta a Közmunkatanácsnak azt az átíratát, mely Esterházy Pál gróf építési tervével foglalkozik.

Esterházy Pál »az iránt« folyamodott a Közmunkatanácshoz, hogy a József-külvárosi Ötpacsirta-utcában kétemeletes palotát építhessen »Wechselmann Ignác építész kezessége s a házi pénztárnál f. é. 241. naplósám alatt lefizetett 26 frt. díj mellett«.

A Közmunkatanács bizonyos feltételekhez kötötte az építési engedélyt Ezek a következők: »A gróf Festetics-féle balfelöli kert-telken, a beépítendő telek mentében elnyúló, földszinti magasságú s a helyzeti rajzban sárga vonallal jelzett kerítő fal, nevezett szomszéd háztulajdonos úr beleegyezésével, úgy szépítési szempontból, mint a telekkönyvileg biztosított ablakszolgalmnak a földszinti helyiségekben való élvezhetése tekintetéből eltávolíttassék, hogy továbbá a Fesztetich- (sic!) féle kert felé a földalatti és földszinti istálló és takarmánkamra helyiségeiből nyitlatni tervezett ablakok csak a szomszéd beleegyezésével állíttassanak elő, ellenkezőleg csak vakablakok lévén alkalmazhatók, — nemkülönben, hogy az új épület kapuküszöbe és előtte fektetendő utca-kövezet a mérnöki hivatal által aránylagosan és összhangzásban a gróf Fesztetich és gróf Károlyi-féle



The buildings at the back of the National Museum (Designed and drawn by N. Ybl)

Edifices derrière le Musée National (Projetés et dessinés par Miklós Ybl)

paloták különböző kapuküszöb és járda magasságai-
val tűzessék ki...»

Nincs kizárva, sőt valószínűnek tartom, hogy ezeket a nyakatekert sorokat akkoriban se igen értették meg a nem szakavatottak és ma sem értik. Fárasztó, laikusok számára érdektelen olvasmány is, amellet csak a kezdet, még kétszerennyi a folytatása. De ide kellett iktatni annak jellemzéséül, hogy a közmunkatanács milyen rendes és körültekintő volt, amikor Esterházy grófnak az építési engedélyt megadta. Csupán egyről feledkezett meg. A lényegről. Arról, hogy az építendő Esterházy-palota telkéről le kell bontani Ybl Miklós szépséges, gyönyörűséges »testgyakorló és tornár-iskoláját« a Nemzeti Lovarda mellett, s ezzel az egész kép elromlik.

Egy régi kőrajz őrzi az Ybl-féle utcasor emlékét. Térben, távlatban és arányokban olyan egységes a négy épület, hogy vétek volt meghamisítani, az pedig, hogy elrontották, egyenesen bűnnek számít. A két sarkon kimagasló Festetics és Károlyi-paloták között a Lovarda és a »tornár-iskola« egyenlő magasságú, az előbbieknél alacsonyabb épülete, a firenzei és francia renaissance közé ékelt klasszikus stílusú két épület szinte egyet jelentett; a négy épület pedig úgy ölelkezett, mint négy testvér, mint négy édes testvér, mint az összenőtt négyes-ikrek. És a Közmunkatanács egyet kioperált közülök, kidobott, leromboltatott és a városi tanács szolgálilag hozzájárult.

*

YBL MIKLÓS »TORNÁR-ISKOLÁJA« HELYÉN épült az Esterházy-palota. Baumgarten Alajos építész tervezte, Wechselmann Ignác építőmester vezette az építkezést, sem történetileg, sem művészi vonatkozásban nincs róla több mondanivaló. Elkészült, a gróf beköltözött falai közé és nevet adott az utcának,

Pest-budai képeim és metszeteim között egy vízfestményt őrzök róla. (Than Károly készítette, Than Mór testvéröccse.) Az akvarell — a hátlapjára írt feljegyzés szerint — 1874-ben készült, három esztendővel az építési engedély kiadása után.

A vízfestményen úgy emelkedik ki a vörös-színű palota a környezetből, hogy minden eltörpül körülötte. Ybl Miklós finom házsorának, négy ékközből készült ékszerének nemes verete egyszerre eltűnt. Nagydarab hamisgyöngy került három igazgyöngy mellé. Nincs fénye, csak térfogata, nincs ragyogása, csak árnyéka van.

Térfogata gyilkolja az összhangot, árnyéka fátyolt vet a három igazgyöngyre.

(Nem kétséges, hogy mint Elnöki Palota csupán átmeneti megoldás. Szegények vagyunk, szerénynek kell lennünk. A magyar köztársaság elnöke példát mutatott, amikor otthonául ezt az épületet választotta. Az épület viszont ezzel a kiválasztással beköltözött a történelembe. Egykor majd emléktábla hirdeti a falán: »Itt székelt Tildy Zoltán, a harmadik magyar köztársaság elnöke.«)

A PALOTA TULAJDONOSA gróf Esterházy Tamás volt, amikor 1925 áprilisában a Nemzeti Egység Pártja fővárosi szervezete bérelte ki és bizonyos átalakításokra kért engedélyt a városházán. A polgármester az engedélyt azzal a feltétellel adta meg, hogy »A padlástérbe tervezett helyiség úgy a padlástértől, mint a tetőszerkezettől tűzbiztosan elkülönítendő.« Az átalakítást Igó Tihámér építőmester végezte; lényegében nem jelentett sok változást a Baumgarten-féle eredeti terven, archetikturában semmit sem jelentett, csupán a belső kiképzés egyes módosításairól volt szó, hiszen főúri palotából egy pártszervezet székháza lett.

Néhány évvel ezelőtt új lakó költözött a falak közé. A Nemzeti Egység Pártja helyét a Nemzeti Múzeum

néhány gyűjteménye foglalta el. Ez már a háború éveiben történt. Liszt Ferenc zongorája, Erkel, Mosonyi és Reményi relikviái, a magyar színjátszás multjának emlékei, hangjegy-gyűjtemény, könyvtár és kéziratár rendezkedett be a termekben.

Egyszer ott dolgoztam (Reményi Ede farsangos életéhez kutatva az adatokat), amikor jelentkezett valaki, egy ismeretlen, egy idegen, egy öreg-öreg ember, akinek a nevét se értettük, mikor elmotyogta és engedélyt kért a múzeumi tisztviselőktől, hogy egy-két billentyűt leüthessen, egy-két akordot lejátszhasson Liszt Ferenc zongoráján.

Olyan alázatosan kérte s olyan megható volt a kicsi öreg ember, ritkás fehér hajával, barázdás arcával, remegő ajkával és remegő fehér kezével, hogy leültették a relikviához, a múzeumi tárgyhoz, a sárgafogú, kivénhedt, lehangolt, öreg zongorához.

Az arca kitüzesedett. Fáradt, hamvadó tekintetében parázs gyulladt lángra, az »Oh du lieber Augustint« játszotta. Akik körülötte álltak, nem értették, csak mosolyogtak és csodálkoztak és úgy bámultak rá, mint egy eszelősre, mint egy bolondra.

Aztán leejtette a kezét a billentyűkről, felállt s meghajolt, mint egy clown, mint egy zenebohóc és ezt mondta : »Sokat hallottam ezt a kis darabot a Mester átírásában. Ha jókedvű volt, ha nagyon jókedvű volt, mindig ezt játszotta, sőt négykézre is játszotta velünk . . . a tanítványaival . . . Nincs letéve, egész biztosan nincs hangjegybe rakva . . . Gondoltam, nem lesz érdektelen, ha lejátszom itt . . .«

Ezt mondta és ezzel már el is tűnt, a kis öreg ember, a Liszt-tanítvány, olyan szerényen, olyan kedvesen és olyan meghatóan, ahogy jött, ahogy jelentkezett.

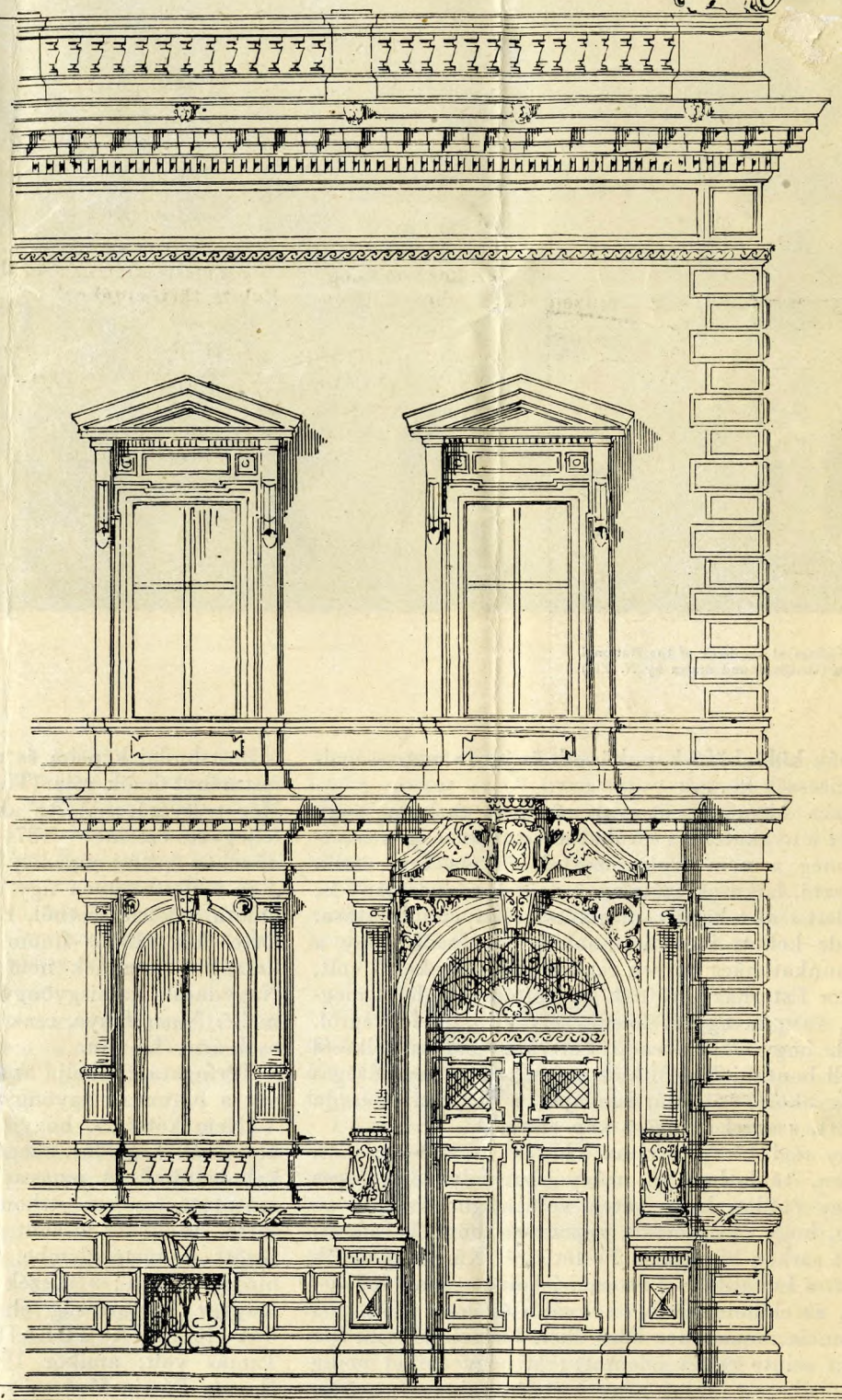
*

VAJJON HOZZÁTARTOZIK ez is az Elnöki Palota történetéhez?

Úgy érzem : igen.

Mint ahogy hozzátartozik az Ötpaesirtához címzett kocsma, a »tornár-iskola« és az Egységes párt is.

Rendkívüli emberekről életrajzot írnak, rendkívüli épületekről regét, várostörténetet, krónikát.



5 W K I f. r. 6 V K l l e n

I. Weichselmann
 Bauingenieur

Az Esterházy-palota (ma Elnöki palota) homlokzat-részlete a főbejáráttal
 Tervezte Baumgarten Alajos, építette Weichselmann Ignác
 (A Fővárosi Tervtárból felkutatta Bánás István)

The Esterházy Palace, now the Presidential residence. Part of the facade with the main entrance. Designed by L. Baumgarten constructed by I. Weichselmann. (Discovered in the depot of Municipal plans by I. Bánás)

Дворец Эстерхази (теперь резиденция премьер-министра), Фасад и парадный вход Проектировал Баумgarten Алайош, строил Вексельман Игнац. (Найдено в Столичном Архиве Проектов Банашом Иштваном.)

Le palais Esterházy (aujourd'hui Palace Présidentiel) : partie de la façade avec l'entrée principale. Plan du palais per Alajos Baumgarten, construction par Ignác Weichselmann (Retrouvé au Dépôt des plans municipal, grâce aux soins de M. István Bánás)